

Велике битке на Дунаву и Сави

53

ЕУГЕН САВОЈСКИ ЗАУЗИМА БЕОГРАД

Турска флотила на Дунаву је почетком 18. века била веома јака. Налазила се код Сланкамена, на ушћу Тисе у Дунав, а одатле је несметано продирала све до Сегедина, док јој је пролаз уз Дунав, поред Петроварадина, био затворен.

У 17. веку почела је да опада турска снага у Европи. После битке код Беча 1683. године, Аустријанци почињу продор на исток. Против Турске је склопљен „свети савез“ између Млетачке републике, Аустрије и Пољске. Већ 1686. године Турци су изгубили Барању и Бачку, следеће године и Петроварадин, а у јесен почиње први упад Аустријанаца у Србију.

После победе код Петроварадина и заузимања Баната, принц Еуген је 1716. године био спреман да крене ка Београду. Пут му је слободан, али су припреме за прелазак преко река и за градњу ратних бродова трајале скоро годину дана.

На основу дотадашњих искустава, за прелазак преко реке извршене су брижљиве припреме, нарочито техничке. Аустријанци су имали јаку флотилу од 10 већих ратних бродова са око 240 топова. У Бечу је припреман материјал за два понтонска моста на Дунаву и један на Сави. Осим тога, на Дунаву је прикупљено 20 српских и девет мађарских шајки, око 200 дерегиља и 100 сплавова за пребацивање коња и артиљерије.

Армада креће ка Београду

Концентрација снага и средстава под командом принца Еугена Савојског (69 батаљона, 208 ескадрона и око 200 опсадних топова, са око 100.000 људи) била је почетком 1717. године на простору Опово–Панчево. Шајке, дерегиље и сплавови пловили су Дунавом до Сурдука, а онда су Дунавцем (старим коритом Дунава кроз Панчевачки рит) упловили у Тамиш. У Тамишу је код села Опово формиран конвој, који је спуштен до ушћа Тамиша у Дунав. Мостовни материјал је склопљен још у Тамишу и тако пребациван даље. Један део снага остао је код Петроварадина, са материјалом за подизање моста на Сави.

Турци су на десној обали Дунава имали посаде само у Београду, Пожаревцу и на Сави код Шапца, а на обалама река налазили су се осматрачи. На Дунаву су имали флотилу од 70 шајки.

Након што је завршено концентрисање аустријске војске, 14. јула извиђано је места прелаза. За прелазак је изабран најужи део Дунава, пет километара низводно од ушћа Тамиша, код Великог Села, ширине око 800 метара, на удаљености од Београда око 15 километара.

Почетком 1717. године Дунавска армада имала је у свом саставу десет великих ратних бродова под командом вицеадмирала Петра Андерсена, најамника из Ротердама. Бродови су били дуги до 42 метра, широки 8,5 метара, нао-

ружани топовима који су избацивали ђулад од три до 12 фунти. Поред Дунавске армаде, принц Еуген располагао је и шајкашком флотилом, великим бројем наоружаних и врло покретних шајки и ораница-бродова за превоз војника.

Прелаз преко Дунава

На сигнал генерала Мерсија, коме је поверено форсирање Дунава, конвој је у зору 15. јуна из Тамиша ушао у Дунав, у следећем поретку: у претходници – пет шајки, три галере, које су са обале Дунава вукли људи по копитници, затим 10 шајки и неколико ораница; иза претходнице налазили су се транспортни бродови – прво сплавови са гренадирима и топовима, разни пловни објекти са пешадијским јединицама, артиљеријом и 1.000 коњаника; и на крају мостовни материјал. Заштитница тог великог конвоја састојала се од 10 шајки и неколико ораница. На 115 пловних објеката било је укрцано 27 пешадијских батаљона и 32 гренадирске чете. Једна галера се одмах усидрила јужно од Панчева, да би заштитила конвој од Београда, где се претпостављало да се налази 70 турских ратних бродова. У исто време, две галере, неколико шајки и ораница под командом комодора Гашпара Швендермана, данског најамника, усидрило се низводно од места прелаза (према Винчи), ради обезбеђења од евентуалних препада турске флотиле, која се налазила у Смедереву.

Када је конвој стигао на средину Дунава, са командног брода испаљен је хитац из топа, на који су сви бродови одговорили на исти начин – топовским хицем. У том моменту све посаде и трупне јединице на пловном саставу, према договору, ради подизања морала и исказивања ратничког духа почеле су да узвикују „Софија – Истамбул“.

У 10.00 часова пловна прелазна средства пристала су на десну обалу Дунава, код Великог Села, а да их Турци нису узнемиравали. У пола ноћи бродови флотиле дотегли су делове моста и почели да га састављају преко острва код

Великог Села. Мост је довршен до јутра 16. јуна, а састојао се од 84 чланка.

Опсада Београда

До 17. јуна преко Дунава је пребачен 61 батаљон и 201 ескадрон аустријске војске. Касније, приликом премештања логора ближе Београду, за време израде линија за напад и евентуално спречавање противнапада, скинут је понтонски мост код Великог Села и премештен код Вишњице, а подигнут је један и преко Саве, на месту где се данас налази железнички мост.

Након што је аустријска војска прешла на десну страну Дунава код Великог Села, Дунавска армада налазила се на следећим положајима: галере „St. Elisabeth” и „St. Joseph” на ушћу Тамиша, ради обезбеђења транспортних бродова „St. Franciskus” и „St. Stephanus” на ушћу Дунавца, узводно од Београда, ради онемогућавања турским ратним бродовима да се из Београда кроз тај рукавац пробију у Тамиш и на тој реци нападну аустријске транспортне бродове. Остале четири галере касније су стигле на ратиште.

Тај положај пловних снага није био повољан, јер су их Турци могли напасти од Београда и од Смедерева. Посебно су биле угрожене снаге на ушћу Тамиша, али главна пажња турске флотиле била је усмерена на место преласка, затим на ометање опсадних радова, рушење мостова, спречавање дејства аустријске флотиле и постизање превласти на Дунаву ради заштите сопственог транспорта.

Снабдевање Београдске тврђаве било је онемогућено. Турци су непрекидном ватром или искрцавањем мањих одреда покушали да омету опсадне радове и низ воду су пуштали пловне воденице и брандере (бродови на једра са лако запаљивим материјалом, који се палио пред додир са непријатељским бродом) да би разорили мост. Двадесет трећег јуна 16 турских фрегата напало је место на коме је поста-

вљен мост и при томе је галера „St. Leopold” напала турске бродове и потопила једну турску фрегату. Након тога, турски бродови су се повукли под заштиту београдских топова.

Током опсаде Београда бродови Дунавске армаде су више пута мењали положај, а Турци су узалуд покушавали да пробију обруч којим је затворена Београдска тврђава.

Борба и заузимање Београда

У нападу на аустријске галере „St. Franciskus” и „St. Stephanus” учествовало је 50 турских бродова, са пуним једрима и у борбеном поретку, чије су посаде засуле аустријске бродове топовском и пушчаном ватром. Истовремено су Турци искрцали око 1.000 коњаника на леву обалу Саве, код Земуне и неколико стотина јањичара. Тиме су желели да обезбеде прелазак својим бродовима из Саве у Дунав, и обратно. Турци су били присиљени да се повуку на десну обалу Саве. На води су се после четворочасовне битке турски бродови повукли уз тешке губутке од 200 погинулих, рањених и несталих.

Након што је 13. јула јака олуја однела оба моста на Дунаву и Сави и уништила многе пловне објекте, Турци су наредног дана бродовима флотиле искрцали око 1.000 војника на северну обалу Дунава, али су и поред надмоћности били приморани да се повуку на београдску обалу.

Као помоћ опседнутом Београду стигла је 19. јула турска флотила из Смедерева. Имала је 10 галера и 50 шајки. Обезбеђивале су је коњица са обале и извиђачке шајке. Када се приближила аустријским бродовима који су затварали ушће Тамиша, испалила је неколико хитаца на њих и наредног дана се повукла поново у Смедерево.

Борбе на копну су настављене 11. августа, када су Аустријанци напали турска утврђења на левој обали Дунавца. Након напада у вечерњим часовима, Турци су се укрцали у своје галере и повукли у београдско пристаниште. Три аустријске галере и неколико шајки напали су турске бродове и заробили једну турску галеру.

Одлучна битка за Београд почела је 16. августа 1717. и у њој је учествовало и 6.000 српских добровољаца шајкаша. После дводневне борбе Мустафа-паша предао је Београд, а у београдском пристаништу заробљена је целокупна турска флотила.

Након победе код Београда принц Еуген намеравао је да ојача Дунавску армаду и ускоро је опремљена са 10 великих ратних бродова и наоружана новим топовима, међу којима је било и оних од железа. За Шајкашку флотилу набаљено је 100 шајки, а у Банатској Паланци организована је још једна шајкашка флотила од заплењених турских бродова приликом освајања Београда.

Победа над Турцима није искоришћена, јер је убрзо потписан Пожаревачки мир, којим су измењени односи на Дунаву и регулисана трговина на реци за дужи период. Турска је уступила Аустрији Београд са околином, већи део северне Србије до Западне Мораве и реке Тимок.

Преузимањем Београда од Турске, српски народ није добио слободу јер је само промењен господар. Аустријски војници су током борби за Београд починили мноштво злочина над српским становништвом које је живело ван зидина Београдске тврђаве. ■

Бошко АНТИЋ